

Система вищої освіти Франції

Одним із головних завдань розвитку вищої освіти кількох Європейських країн в перехідний період є повноправне входження в Європейський освітній простір. Ідеться про: а) висвітлення реальних умов для найефективнішого використання наукового потенціалу освітньої галузі; б) свободу творчості вчених-освітян; в) створення та впровадження довготривалої програми міжнародного співробітництва в галузі освіти; г) вироблення ефективних механізмів входження до освітніх і наукових програм міжнародних організацій, фондів та ін.; д) упровадження системи інформаційного забезпечення міжнародного співробітництва [1].

Основна мета освіти розглядається тепер як формування здібності до активної пізнавальної діяльності, до праці в усіх її формах, у тому числі до творчої професійної праці. Це не означає, що роль знань якимось принижується – просто вони з основної і майже єдиної мети освіти стають лише компонентом, а їх головне призначення – бути засобом, „зряддям” діяльності.

При переорієнтації навчально-виховного процесу від знаннєвого до діяльнісного підходу в аспектах формування у студентів системи знань актуальною стає проблема визначення пріоритетів в ієрархії „конкретні факти і алгоритми – загальні моделі діяльності в даній галузі знання – узагальнені навчальні, інтелектуальні й життєві навички [2, с. 86]”.

Для порівняння відзначимо, що освітні органи та громадськість Франції ставлять завдання, про які лише мріють у багатьох інших країнах: а) поліпшити умови в дошкільних закладах так, щоб охоплювати 100% дітей віком понад два роки; б) забезпечити в системі першої освіти кожного молодого француза освітньою кваліфікацією, не нижчою від диплома про повну середню освіту чи професійного посвідчення аналогічного рівня; в) гарантувати всьому активному населенню можливість постійного підвищення професійної компетенції.

Цілком очевидно, що ці завдання досить успішно виконуються, тому поступово додаються інші – охопити вищою освітою приблизно дві третини молоді віком 20-23 років; підвищити якість освітніх послуг у „зонах пріоритетності освіти” (зони скупчення емігрантів та ін.). Розуміння функціонування системи освіти інших країн вимагає вивчення глибинних процесів, які примушують цю систему рухатися.

Як показує наш аналіз, у Франції буквально кожний новий навчальний рік знаменується появою нових реформ, які тією чи іншою стороною торкаються не лише системи освіти, але й суспільства у цілому, оскільки школа в будь-якій країні є своєрідною експериментальною лабораторією. Французькій системі вищої освіти характерна велика різноманітність навчальних закладів із міцними традиціями, здатних, насамперед, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сьогодення. Французька система освіти досить складна, можна стверджувати, що такого елітаризму у світі більше немає. Система вищої освіти Франції вирізняється великою кількістю навчальних закладів з різною кінцевою метою, різними структурами та умовами зарахування. У зв'язку з цим відзначимо, що якість, різноманітність, специфіка навчальних закладів, ускладнює їх класифікацію.

Щорічний довідник „Quid 2005. Tout sur tout, tout de suite” друкує типи та кількість вищих навчальних закладів Франції в 2002-2003 рр.:

- університети і ВНЗ до них прирівняні: 93,
- університетські інститути підготовки вчителів (УІПВ): 30,
- університетські технологічні інститути: 112,
- секції вищих техніків: 2100, з них державні: 1293, приватні: 807,
- приватні університетські заклади: 15,
- Нормальні вищі школи: 4,
- комерційні вищі школи, школи управління і бухгалтерії: 225,
- інженерні вищі школи: 243 [6, с. 1455].

Усі заклади вищої освіти можна розподілити на три основні категорії:

1) університети; 2) Великі школи; 3) спеціалізовані навчальні заклади.

Вищі заклади освіти є державними і приватними. Державні вищі навчальні заклади фінансуються державою, тому навчання в них майже безоплатне. Університетська вища освіта є переважно державною і відносно дешевою (від 600 доларів щорічно). Доступ до першого циклу отримують абітурієнти, які мають диплом бакалавра.

Прикладом зусиль у розвитку виховання та навчання є рівень охоплення молоді вищою освітою. У Франції частина вищої освіти практично є повністю відкритою (це переважно університети) і вступ до них полягає у записі на навчання. Державні університети поглинають майже 2/3 студентів країни, і майже кожен з них — великий заклад з десятком і більше тисяч студентів, що має адміністративну і наукову ради, раду викладачів і студентів й керується президентом, якого на п'ять років обирають ці три ради.

Друга частина – закрита (домінують не університетські заклади), оскільки прийом ведеться із суворою селекцією при кількох претендентах на одне місце. Селекційна частина є дуже привабливою тим, що гарантує роботу після отримання диплома. Це розгалужена мережа Великих шкіл (*Grandes écoles*) – спеціалізованих вищих навчальних закладів, які дають найкращу вищу освіту, готують переважно державних службовців, кадри для різних галузей господарчого, адміністративного та культурного життя та гарантують випускникам постійне місце праці.

У Великі школи вступають за конкурсом після дворічних підготовчих класів, програми і вимоги яких вищі, ніж на двох курсах університетів. Вступ у ці класи є селекційним і відбувається лише за рекомендаціями ліцеїв. У разі невдачі під час вступу до Великі школи випускники підготовчих класів вільно продовжують навчання відразу на третьому курсі університетів (за профілем).

До частини вищих шкіл приймають лише студентів, які мають диплом першого університетського циклу. Вони готують педагогів, інженерів, бібліотекарів, державних службовців, політологів і економістів, військових (до вищих військових шкіл приймають чоловіків і жінок, а також іноземців із

франкомовних країн), управлінців, ветеринарів, архітекторів, артистів, музикантів, художників.

Багато учнів вищих шкіл одночасно вважаються студентами університетів і складають іспити для отримання університетських дипломів. До окремих вищих шкіл вступають особи, які вже мають вищу освіту. У всі школи прийом здійснюється на підставі конкурсних іспитів (8-10 і більше кандидатів на кожне вакантне місце). Кращими з кращих вважаються: Школа хартій, Національна школа сучасних східних мов, Національна школа адміністрації, Школа мостів і доріг, Політехнічна школа, Школа мистецтв і мануфактур, Вища комерційна школа та ін. [4, с. 127].

Громадськість Франції вважає Великі школи з їх кореневою системою підготовчих класів кращим досягненням національної системи освіти. Однак, абсолютна більшість абітурієнтів з дипломом бакалавра записується до широко доступних університетів. Поширюється практика внесення учнями даних про себе і про бажані заклади освіти до комп'ютерного банку, який після отримання всіх замовлень і врахування безлічі параметрів видає своє рішення (оскаржень не буває) про місце навчання у вищому навчальному закладі.

Як зазначають французькі науковці, вищі школи є суспільними, доступними для всіх і, як правило, незалежними. Але деякі з них залежать від відповідних міністерств: Політехнічна вища школа залежить від Міністерства Армій, Вища школа телекомунікацій – від Міністерства зв'язку.

Як показує аналіз офіційних документів, іноземні студенти можуть бути зараховані до навчальних закладів на будь-який рівень навчання залежно від визнання відповідності іноземного диплома програмі навчання у французькому ВНЗ. Вищі навчальні заклади багатьох країн підписали з французькими ВНЗ угоду про обмін студентами (міжуніверситетські угоди).

Слід зауважити, що особливе місце в системі освіти Франції займає Колеж де Франс. Там представлені майже всі сучасні науки гуманітарного та природничо-математичного циклів; заняття проводять найвідоміші вчені

країни. Колеж де Франс користується широким самоврядуванням, не має стабільних планів і програм.

Провідні професори щорічно обирають нові теми лекційних курсів і визначають необхідну кількість навчальних годин для своєї дисципліни. Темі лекцій часто безпосередньо пов'язані з дослідницькою роботою вченого. Також широко практикуються практичні та лабораторні роботи, наукові експедиції тощо. Вхід на лекції вільний. Колеж де Франс не проводить іспитів, не видає дипломів, не присвоює вчених ступенів. Заняття в Колеж де Франс відвідують, як правило, особи, які вже мають вищу освіту і прагнуть підвищити свою наукову кваліфікацію [4, с.130].

Кількість студентів у Франції зростає: у 2001 р. до вищих закладів освіти Франції було зараховано 2 мільйони 164 тис., у 2002 – 2 мільйони 209 тис., у тому числі:

- у секції вищих техніків: 245,1 тис.,
- в університетські технологічні інститути: 115,5 тис.,
- в університети: 1 мільйон 270,8 тис.,
- в університетські школи інженерів: 38,7 тис.,
- у вищі комерційні школи, школи управління, бухгалтерські вищі школи: 74,7 тис.,
- у парамедицинські і соціальні вищі школи: 111,9 тис.,
- в інші ВНЗ (у тому числі УППВ): 213,5 тис. [6, с. 1458].

Кількість вищих навчальних закладів, відповідно до університетського плану 2000, також зростає. Але зростання відбувається не тільки за кількістю, але і за змістом, тобто, крім збільшення числа університетів, спостерігається їхнє укрупнення за рахунок об'єднання кількох університетських інститутів у великі навчальні центри: у 2002 р. з'явилося 2 таких центри професійної освіти і досліджень у містах Алби та Їм.

У такий же спосіб з багатьох дрібних технологічних вищих шкіл народилося 4 вищі політехнічні школи, прикріплені до університетів Екс-Марсель 1, Ліль 1, Тур та Орлеан. Ця нова тенденція до об'єднання структур

після зростання кількості ВНЗ відповідає бажанню раціонального використання засобів управління у системі вищій школи Франції.

У вищій школі Франції існує також 74 університетських центри, які об'єднують майже 800 навчально-дослідницьких відділень і відділень з підготовки та досліджень, до яких належать функціональні об'єднання: інститути (для навчання з одного предмета), вищі школи (для багатопредметної професійної підготовки) та лабораторії (для проведення досліджень).

Деякі університети мають власні видавництва для публікації актуальних наукових праць. У кожному з них є факультети літератури та гуманітарних дисциплін (відділення філології, історії, географії, мистецтв), права й економічних дисциплін, природничо-математичних наук (відділення математики, фізики, хімії, біології, техніки).

Як зазначають французькі науковці, університети дають студентам багатий вибір довгострокових і короткострокових програм навчання, наприкінці якого видаються державні або університетські дипломи.

Кваліфікаційна система вищих закладів освіти Франції відзначається дуже великою кількістю присуджуваних посвідчень, сертифікатів, атестатів, дипломів. Як показує наш аналіз навчальних планів та програм, усі ці види кваліфікацій розподіляються на дві групи, що пов'язані з коротко – і довготерміновим навчанням.

„*Короткі програми*” тривають переважно два, зрідка три роки й приводять до професійних кваліфікацій, які надають право працювати в промисловості, торгівлі й секторі послуг. 30 % усіх володарів шкільних бакалавратів обирають цей напрям вищої освіти.

Довгострокові програми університетського навчання складаються з циклів послідовного ступеневого навчання за наявності ступеня бакалавра та державних або визнаних дипломів для наступних циклів. До них належать програми з вивчення права, філології та гуманітарних наук.

„Довгі програми” пропонують а) університети; б) Великі школи кількох типів; в) інститути політичних студій; д) школи мистецтва й архітектури та ін. На них ідуть 60 % володарів бакалавратів (з них 10 % роблять це через посередництво підготовчих класів).

У зв'язку з цим слід підкреслити той факт, що національна мережа вищих навчальних закладів Франції в організації такого виду навчання переслідує дві мети: а) здобуття чи поглиблення кваліфікаційних знань, перекваліфікація; б) збільшення вагомості професійного досвіду для фізичних осіб і розвиток компетентності, стимулювання інноваційних можливостей для підприємств.

Крім згаданого вище, виділяються такі факти: сучасні вищі навчальні заклади Франції реагують на очікування підприємств та приватних осіб, сприяючи: а) формуванню професійних навичок під час підготовки; б) наданню високого рівня освіти; в) виявленню інноваційних здібностей та адаптації до потреб сучасного суспільства [3, с. 168].

З метою удосконалення змісту вищій освіти вищі навчальні заклади демонструють нові методи організації навчання: а) гнучкий графік занять; б) різноманітність модулів; в) навчання з повною або частковою зайнятістю; г) вечірні курси; д) стаціонарну чи дистанційну освіту.

Кращі навчальні заклади Франції здійснюють будь-яку підтримку при: 1) прийомі студентів; 2) забезпеченні їх інформацією; 3) наданні консультаційних послуг; 4) створенні професійного проекту чи індивідуального курсу навчання; 5) визнанні дійсними професійних навичок з метою отримання диплома.

Вони пропонують: а) різноманітний вибір спеціальностей, які дають диплом чи кваліфікацію; б) коротке стажування; в) підготовку (навчання) з отриманням національних дипломів (університетський диплом технологічної освіти, диплом технічної чи наукової освіти, ступінь ліценціата, магістра, дипломи професійних інститутів при університетах, диплом спеціалізованої вищої освіти, університетський диплом інженера) [5, с. 163].

Як показує наш аналіз, подальша вища освіта Франції перебуває в рамках закону, який дозволив здійснити важливі зміни, починаючи з 1971 р.. До цього часу продовження навчання входило головним чином у компетенцію держави, коли мова йшла про освіту як працюючих, так і непрацюючих. Вона забезпечувалася всього лише кількома підприємствами, на яких усвідомлювали необхідність постійного підвищення кваліфікації своїх службовців. Після прийняття Закону 1971 р., що зобов'язав кожного роботодавця, який наймає більше 10 працівників, щорічно виділяти частину фонду заробітної платні на навчання своїх службовців, і після перенесення частини цих витрат на товариство взаємодопомоги в 1984 р., система фінансування регулярно коректувалася.

„Закон щодо децентралізації” (1983 р.) наділив регіони особливими повноваженнями в галузі підвищення кваліфікації. Особливо після доповнень до цього закону (1993 р.) регіони самостійно визначають власну політику та пріоритети вищої освіти.

Таким чином, структура державної влади (держава, регіони) та підприємства є основним джерелом фінансування подальшої університетської освіти, вищих учбових закладів, які працюють на цьому „ринку професійної освіти”, такою ж мірою, як і всіх інших закладів суспільної і приватної освіти.

На рівні вищих навчальних закладів Декрет № 85-1118 (18 жовтня 1985 р.) встановлює рамки й умови організації подальшого університетського навчання, не встановлюючи при цьому норму. Таким чином, за процес подальшого навчання може нести відповідальність або будь-яка з його складових частин, або особлива служба (загальна служба чи завдання, покладене на президію) або перша і друга разом. Спільна служба більшості університетів, підпорядкована директору, призначеному президентом з урахуванням думки адміністративної ради. Йому також може допомагати консультативна рада. Вищезгаданий декрет передбачає рівні можливості створення загальної служби в кількох університетах (Греноблі та Нансі).

На академічному та національному рівні координація дій вищих навчальних закладів в галузі постійної освіти здійснюється відповідно до Указу президента Франції (1985 р.) координаторами з метою допомогти університетам та іншим вищим навчальним закладам розробити погоджувальний список освітніх спеціальностей та акредитувати його в академічних і регіональних інстанціях.

На національному рівні управління вищої освіти ставить перед собою завдання у визначенні центрів подальшої вищої університетської освіти. Указ президента Франції від 15 грудня 1997 р. пропонує центрам наступне завдання: „сприяти розвитку подальшої вищої освіти, визначити рамки та прослідкувати за виконанням процесу подальшої освіти дорослих, організованого вищими навчальними закладами [4, с.152]”.

Запропонована подальша освіта поширюється на всі сфери освіти в університетах і вищих школах. Окрім цього, усі послуги щодо подальшої освіти через постійні контакти з підприємствами стали полем для експериментів, для нових галузей, змісту та форм освіти (зокрема, навчання декільком дисциплінам, підтвердження професійних навичок, вивчення нових спеціальностей, дистанційна освіта тощо). Простіше кажучи, вищі навчальні заклади з метою підвищення кваліфікації пропонують:

Короткі стажування на підприємствах чи в закладах: у цій ніші університети конкурують з громадськими та приватними навчальними закладами. Ці стажування можуть бути відразу вказані в каталогах або пристосовані до потреб замовника.

Тривалі стажування, які часто приводять до видачі університетських дипломів. Вищі навчальні заклади мають можливість, яка гарантується Законом від січня 1984 р., створювати власні дипломи під свою відповідальність.

Мета цих дипломів – відповідь на нові вимоги щодо кваліфікації. Вони пропонують підхід, пов'язаний з кількома дисциплінами, що не береться до уваги традиційними дипломами. Вони можуть являти собою поле для

експерименту зі спеціальностей, які будуть згодом запропоновані міністерству для визнання їх в якості правомочних національних дипломів. Дипломи можуть бути або простими свідоцтвами, виданими вищими навчальними закладами, які підтверджують освіту, або дипломами, офіційно визнаними Міжміністерською технічною комісією щодо визнання дійсними звань та дипломів [4, с. 162].

Література:

1. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть. (Спроба прогностичного аналізу) // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11-17.
2. Неперервна професійна освіта: проблеми., пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 630 с.
3. Abouville A., Bernier M.-M., Carpentier P.-A. Entreprenre un bilan de compétences et réussir son projet professionnel. – Dunod , 2000. – 203 p.
4. Bruzy G. Histoire de l'éducation. [Histoire des diplômes de l'enseignement technique et professionnel \(1880-1965\). l'Etat, l'Ecole, les Entreprises et la certification des compétences.](#) – Paris: Belin, 1998. – 285 p.
5. Cohen-Scali V. [Alternance et identité professionnelle.](#) Formation permanente, éducation des adultes. – Paris: PUF, 2000. – 219 p.
6. Frémy D., Frémy M. Quid 2005. Tout sur tout, tout de suite. – Paris: Laffont, 2005. – 2190 p.